

Autorul meu preferat

Învățăturile unui brahman către regele Chandragupta

de Cristiana Budac

Căutând printre manuscrisele din frunze de palmier păstrate în Mysore, la Oriental Research Institute, indologul R. Shamashastri găsește în 1905 cea mai veche copie după originalul *Arthasāstri*, tratatul de filosofie politică indiană atribuit lui Caṅakya Kauṭilya. Patru ani mai târziu, Shamashastri îl transliterează din Grantha (scriere răspândită printre vorbitorii de Tamil din sudul Indiei) în sanscrită, iar în 1915 publică traducerea în engleză.

Cercetătorii au păreri diferite despre autorul/autorii tratatului și despre perioada când a fost scris. Kauṭilya, cancelarul regelui Chandragupta, întemeietorul puternicei dinastii Maurya, a trăit în secolele 4-3 î. Chr.

ca făcând referire la „locul unde oamenii trăiesc și își caută bunăstarea materială”.⁴ *Arthasāstra* reprezintă o colecție de învățături eterogene, folositoare regilor indieni preocupați de cucerirea și păstrarea puterii prin orice mijloace. Tematica variază de la chestiuni ce țin de administrație până la aspecte legate de relațiile cu alte state (ceea ce astăzi numim relații internaționale) și este împărțită în cincisprezece cărți, subdivizate la rândul lor în capitole. Astfel, cartea I detaliază modul cum trebuie educat un rege și ce măsuri sunt necesare pentru siguranța lui. Cartea a II-a se ocupă de activitățile funcționarilor publici. Cartea a III-a conține o examinare atentă a legilor statului, iar cartea a IV-a tratează despre prevenirea activităților ilegale. Cartea a V-a revine la

Unii exegeți plasează scrierea mai târziu, într-o epocă mai prosperă și mai avansată tehnologic, probabil secolele 3-4 d. Chr.¹ Studii recente nu o situează, totuși, mai târziu de secolul 2 d.Chr.² Stilul unitar al lucrării constituie adesea argumentul celor care o atribuie unui singur autor.

Protrivit lui Heinrich Zimmer³, *Arthasāstra* desemnează manualul (*śāstra*) despre știința bogăției (*artha*). R. P. Kangle definește termenul *artha*

activitățile funcționarilor guvernamentali. Următoarele două se ocupă de elementele constitutive ale unui stat și natura relațiilor internaționale. Cartea a VIII-a enumeră neplăcerile ce pot compromite buna rânduire a treburilor publice. Cartea a IX-a se referă la război și pregătirile de război. Cartea a X-a detaliază ce se întâmplă pe un câmp de bătălie. Cartea a XI-a instruește cititorul cum să se descurce când are de-a face cu oligarhi. Cartea a XII-a îl învață pe rege să învingă un adversar mai puternic decât el. Cartea a XIII-a descrie modul cum poate fi cucerit un fort inamic și cum trebuie guvernat un teritoriu recent

¹ H.H. Dodwell (ed.), *The Cambridge Shorter History of India*, Cambridge University Press, 1934, pp.40-41.

² *The Arthashastra*, traducere, introducere și note de L.N. Rangarajan, Penguin Classics Kindle Edition, 2010.

³ Heinrich Zimmer, *Filozofiile Indiei*, trad. Sorin Mărculescu, București, Humanitas, 1997, p.33.

⁴ R.P. Kangle, *The Kauṭilya Arthasāstra*, Motilal Banarsidass, Delhi, 1986, p.2.

cucerit. Cartea a XIV-a amintește metodele secrete de guvernare, iar ultima rezumă întregul tratat.

Roger Boesche îl numește pe Kauṭilya „primul mare realist politic”⁵, iar în *Politik als Beruf*, Max Weber are convingerea că *Principele* lui Machiavelli e inofensiv dacă îl comparăm cu tratatul indian, unde calculul rațional-meschin devine lege politică. Astfel, atunci când vorbește despre importanța asigurării unui trai decent, Kauṭilya nu are în vedere binele poporului, ci păstrarea puterii și evitarea revoltelor, căci bunăstarea populației asigură calmul și prosperitatea necesare extinderii regatului. Cum în India monarhul nu se putea bizui decât pe armată și pe un vast sistem de spionaj, pentru că deținătorii de facto ai puterii sacre erau brahmanii – Kauṭilya însuși, se pare, ar fi aparținut acestei caste –, abilitatea de a gândi strategic devine esențială. *Arthaśāstra* configurează o lume de interese, intrigi secrete, manipulări și spionaj, lume familiară regelui Chandragupta și cancelarului său. Kauṭilya a fost cel care l-a ajutat pe Chandragupta să unifice India, învingându-i pe corupții și foarte puțin popularii regi Nanda. Întrucât o dinastie înlăturată prin forță reprezintă un dușman dornic de răzbunare, întreaga familie Nanda a fost asasinată. Chiar și pentru asasinatul politic există limite. De pildă, atunci când un rege

sau prin forța armată și victoria completă.”⁶ Când înțelegerile politice și armatele eșuează, intră în scenă arsenalul secret de prafuri, licori, unguente și mante pentru înlăturarea adversarului (capitolul XIV). Prevăzător, Kauṭilya descrie și antidoturile.

Cea mai cunoscută parte a voluminosului tratat o constituie cartea a VII-a. *Maṇḍala* sau teoria cercurilor politice ale vecinilor este un model abstract menit să illustreze situația regatelor indiene aflate în război permanent. Heinrich Zimmer îl utilizează pentru a explica evenimente din istoria Europei, inclusiv configurațiile de putere din timpul celui de-Al Doilea Război Mondial. Modelul presupune o serie de inele (mandalele) concentrice, reprezentând aliații și dușmanii naturali ai unui rege. Regatul fiecărui conducător se găsește în mijlocul acestui sistem concentric. Primul cerc de state care înconjoară regatul este cercul dușmanilor naturali (pe considerentul că vecinii pot ataca cel mai ușor). În jurul cercului dușmanilor naturali se găsește un alt cerc de state care devin aliații naturali ai regelui (pot reprezenta o amenințare pentru inamicii lui). Un al treilea cerc, mai îndepărtat, va avea granițe comune cu aliații regelui, deci e alcătuit dintr-o serie de noi dușmani ș.a.m.d.. În afara mandalei pot rămâne numai un rege suficient de puternic ca să pretindă neutralitate sau o

cucerește noi teritorii, e bine să înlătore conducătorul, dar trebuie să cruțe poporul, căci din rândul lui poate recruta soldați. Tratatetele și acordurile cu alte state rămân valabile atâta timp cât respectarea lor e convenabilă, nu în virtutea vreunui principiu moral. De fapt, în *Arthaśāstra* nu se discută principii morale. Acestea țin de comportamentul individual și figurează într-o altă serie de tratate indiene, *Dharmaśāstrele* (tratatele despre legea acțiunilor morale). Iată cum rezumă autorul *Arthaśāstrei* capitolul XII: „În ceea ce privește un dușman puternic: îndatoririle unui mesager; bătălia intrigilor; asasinarea comandantului-șef și provocarea unui cerc de state; spioni cu arme, foc și otravă; distrugerea magaziiilor de alimente și a depozitelor de grâne; capturarea dușmanului prin mijloace ingenioase

serie de triburi marginale, mai puțin periculoase decât un stat. Un rege abil va ști să se folosească de poziția geografică a dușmanilor și aliaților săi naturali pentru a-și păstra teritoriul sau pentru a-l extinde. Întreaga teorie se bazează pe natura conflictuală și competitivă a oamenilor și a liderilor de stat. Asemenea teoreticienilor realismului din cadrul relațiilor internaționale, cancelarul indian vede în politica internațională un domeniu al luptelor duse pentru putere și pentru apărarea intereselor, iar în război, un instrument de limitare a puterii celuilalt.

Kauṭilya scrie despre lumea pe care o cunoaște, însă marii gânditori au capacitatea de a formula idei universale, ce le transcend epoca. Atunci când analizează nenumăratele moduri de abordare a unui vecin ai putea crede că vorbește despre cutumele politicii secolului 21.

⁵ Roger Boesche, *The First Great Political Realist: Kauṭilya and His Arthashastra*, Maryland, Lexington Books, 2002.

⁶ R. Shamashastri, *Kauṭilya's Arthashastra*, 1915, p. 370, trad.me.a.